

klassen I (onbelast tot weinig belast) tot IV (bovenmatig verontreinigd) en beschrijven zo de waterkwaliteit.

In de Natura2000 gebieden is de Möhne 'gerenatureerd', dus teruggebracht naar een natuurlijke toestand. Maatregelen in oppervlaktewater, bosgebied en beemd zijn samen met bosbouw, landbouw en toerisme gerealiseerd.

Leefgebied „Möhnesee“

De voor dit meer typische rietkraag is vanwege de wisselende waterstanden alleen langs de vlakke **zuidoever** te vinden. Hier groeien elzen en wilgen in het water en is de zeggen- en drijfbladzone duidelijk zichtbaar. De **noordoever** is steil en vol stenen met relatief weinig plantensoorten. In het **open water** reikt het licht tot maximaal 10 m diepte. De lagen dieper dan 15-20 m zijn bij lage zuurstofconcentraties 's zomers enige tijd grotendeels zonder leven.

III. zolderverdieping: BELEVENISRUIMTE BOS

Boschoolzone – met alle zintuigen beleven

De belevenisruimte bos biedt een spannende kijk in het dieren- en plantenrijk van het *Arnsberger* bos. Er zijn tactiele zintuigenstations om te voelen, luisteren en ruiken. Ook zijn er diersporen, verschillende boomsoorten en vogelgeluiden voor een echte bosbeleving. Bouw je eigen virtuele bos!

Bos en klimaat - interactieve klimaatzuil

De bos-klimaatzuil laat de diversiteit aan bossen en duurzame mitigatiemaatregelen voor het klimaat zien. Met de klimaatquiz kan je je eigen kennis testen.

Veranderingen in het bos - bosbeheer

De bosmodellen laten duidelijk de veranderingen in het bosbeheer over de jaren heen zien en tonen daarnaast de verschillende bosgebruiksfuncties.

WaldKulTour (BosCulTour)

Doel van dit project is om de cultuurhistorische bijzonderheden van het *Arnsberger* bos te laten zien. De 300 jaar oude eik verduidelijkt de rol van duurzaamheid en de bosontwikkeling. Een bijzonder hoogtepunt is de ballonvlucht boven het *Arnsberger* bos. Stap in en neem een kijkje in oude bostijden!

Landschapsinformatiecentrum Wasser und Wald Möhnesee e.V.

In natuurpark *Arnsberger Wald*

LANDSCHAFTSINFORMATIONSZENTRUM
WASSER UND WALD MÖHNESSEE E.V.

Brüningser Straße 2

59519 Möhnesee-Günne

Tel.: +49 2924 / 8 41 10

Fax: +49 2924 / 85 95 62

Internet: <http://www.liz.de>

E-mail: post@liz.de

Openingstijden:

dinsdag – vrijdag 10 – 17 uur

zaterdag* 14 – 18 uur

zondag / feestdagen** 14 – 18 uur

* 's winters van 1 januari t/m 28 februari op zaterdagen gesloten

** tijdens schoolvakanties tussen 11 en 18 uur open

Het Liz - een huis voor duurzaamheid en natuur - een belevingscentrum voor de Möhnesee

Het landschapsinformatiecentrum (LandschaftsInformationsZentrum= Liz) *Wasser und Wald Möhnesee e.V.* is een instelling voor milieueducatie en natuurbescherming. Ook is het een natuurparkcentrum in natuurpark *Arnsberger Wald* en een regionaal centrum voor duurzame ontwikkeling van de deelstaat Noordrijn-Westfalen (NRW) in de *Kreis Soest*. Doel van het Liz is bezoekers over bijzonderheden van natuurpark *Arnsberger Wald* te informeren en een bijdrage te leveren aan het beschermen van het milieu en de natuur van de regio *Möhnesee*.

Het Liz bevindt zich in de voormalige *Günner Maschinenmühle*, een watermolen die in 1913 is gebouwd. Het centrum wordt gesponsord door natuurpark *Arnsberger Wald*, de gemeente *Möhnesee* en de deelstaat NRW.

In de tentoonstelling worden de volgende onderwerpen gepresenteerd:

- I. begane grond: **BELEVENISRUIJTE LANDSCHAP**
stuwdam *Möhne* (functies / geschiedenis)
natuurpark *Arnsberger Wald* (functies / bijzonderheden)
weidelandschap *Kleiberg* (beschermingsdoelen / begrazing)
- II. bovenverdieping: **BELEVENISRUIJTE WATER**
waterwinning / bescherming van waterwegen /
natuurbeschermingsgebieden / flora en fauna van de
Möhnesee / virtueel water / herstel van wateren
- III. zolderverdieping: **BELEVENISRUIJTE BOS**
bos en klimaat / *WaldKulTour* (BosCulTour) /
zintuigenstations / diergeluiden / ecosysteem bos
- IV. kelderverdieping: **PRESENTATIERUIJTE**
filmstation: o.a. video *Möhne* ramp
toiletten / garderobe

I. begane grond: BELEVENISRUIJTE LANDSCHAP

Stuwdam *Möhne* - watervoorziening van het Ruhrgebied

De totale capaciteit van het stuwmeer is 134,5 miljoen m³ water, dit komt overeen met het jaarlijkse verbruik van ca. 3 miljoen particulieren. De stuwdam is tussen 1908 en 1913 gebouwd van breuksteen, en is 650 m lang en 40 m hoog. De belangrijkste functie van de stuwdam is het verhogen van het waterpeil van de rivier de *Ruhr*, waardoor 5 miljoen mensen in het Ruhrgebied van water worden voorzien. Daarnaast heeft de stuwdam de volgende functies:

bescherming tegen hoogwater, opwekken van stroom, leefgebied voor dieren en planten, en recreatie.

Natuurpark *Arnsberger Wald* - grootste bosgebied in NRW

Het natuurpark omvat de *Haarstrang*, het *Möhnetal* (dal van de rivier de *Möhne*), het *Arnsberger Wald* (bos) en het *Arnsberger Ruhrtal* (dal van de rivier de *Ruhr*). De taken van het natuurpark zijn bezoekers informeren, recreatiegebieden aanleggen en onderhouden, en kwetsbare gebieden beschermen.

Weidelandschap *Kleiberg* - natuurbeheer en toerisme

In het weidelandschap *Kleiberg* komen naast wilde runderen, paarden en schapen bedreigde soorten voor zoals rode wouw, geelbuikvuurpad en grauwe klauwier, waarvan we hopen dat hun aantallen hier weer toenemen.

II. bovenverdieping: BELEVENISRUIJTE WATER

Van Mönnewater tot drinkwater

Voor de watervoorziening van het Ruhrgebied wordt een netwerk van natuurlijke wateren gebruikt. De maquette van de drinkwaterwinningsinstallatie *Wickede-Echthausen, Gelsenwasser AG*, toont de zuivering van Mönnewater naar drinkwater. De zuivering van het water gaat volgens het principe van de **grondwateraanvulling**, d.w.z. Ruhrwater wordt via grote infiltratiebekkens in de bodem geïnfilteerd.

Virtueel water en blik op de wereld

Onze consumptie laat zien hoeveel virtueel water in de winkelwagen is verstopt, hoe ongelijk de natuurlijke watervoorraden van de wereld zijn verdeeld en welke oorzaken watervervuilingen hebben.

Möhnesee - leefgebied van veel vogels

De *Möhnesee* is de grootste rust- en winterverblijfplaats voor watervogels in Westfalen. Voor watervogels is dit meer vooral vanwege het goede voedselaanbod en de ongestoorde rustmogelijkheden aantrekkelijk. De twee natuurbeschermingsgebieden **Hevearm-Hevesee** en **Möhneau** (*Völlinghausen*) bieden de dieren - vooral 's zomers - rustzones.

Waterkwaliteit - Life+- Project *Möhneau*

Bepaalde dier- en plantensoorten kunnen als indicatoren dienen voor verschillende vervuilingsgraden van wateren. Deze staan voor de waterkwaliteits-